

Woord van de bisschop

'Ik geloof in de heilige Geest'

Jezus beloofde zijn leerlingen op het einde van zijn leven een 'Helper' te sturen: de heilige Geest. De profeet Joël had vele

jaren daarvoor al aangekondigd dat God op het einde van de dagen zijn Geest zou uitstorten over alle volkeren. De heilige Geest, volop werkzaam in het leven van Jezus, zou in de eindtijd, in de tijd van de Kerk over allen komen. Maria en de apostelen hebben in de zaal van het laatste avondmaal gebeden om de komst van de heilige Geest. Vijftig dagen na Pasen is er dan de uitstorting van de heilige Geest. De bange apostelen worden tot moedige getuigen van Christus. Binnen een korte tijd laten duizenden zich dopen: de geboorte van de Kerk. De doop maakt ons tot broeders en zusters in het geloof. We staan er samen voor. De heilige Geest geeft ons gemeenschapsopbouwende kwaliteiten. Hij scheidt eenheid. Hij helpt hen die in de dienst staan van de leiding. Hij brengt de gelovigen bij de Vader en bij de Zoon. Hij legt de goddelijke liefde in de harten van de gelovigen. Hij is het levensbeginsel van de Kerk. Hij laat Jezus in de Kerk werkzaam zijn. Door de heilige Geest is het de Heer die doopt, is het de Heer die de zonden vergeeft en is het de Heer die de gastheer is in de Eucharistie. In het sacrament van het Vormsel maakt de heilige Geest de gelovigen tot volwaardige leden van de Kerk. Hij schenkt hen zijn rijke gaven opdat zij meewerken in de nieuwe gemeenschap die met Pinksteren ontstond. Jezus heeft zelf, in de kracht van de heilige Geest, God aan ons laten kennen. Door de heilige Geest stond Hij ook op uit de

dood. Door de zending van de heilige Geest maakte Hij een totaal nieuw begin. Ook de apostelen ontvingen met Pinksteren de

heilige Geest om in zijn kracht de wereld in te trekken en het geloof te gaan verkondigen.

+ drs. A.L.M. Hurkmans

Ervaringen uit Rio

Afgelopen juli reisden zo'n 300 Nederlandse jongeren naar Brazilië voor de Wereldjongerendagen (WJD). Met de reis Hart&Handen Campo Belo, waarin ons bisdom het voortouw heeft genomen, reisden 58 jongeren naar Campo Belo en Rio de Janeiro. Tijdens de Missionary-week in Campo Belo waren de jongeren te gast op een school van Kruisherbroeders en werd voor een diaconale insteek gekozen. De tweede week hebben de jongeren meegedaan aan het internationale programma van de

WJD. In deze nieuwsbrief drie ervaringen van

jongeren die zijn mee geweest naar de Wereldjongerendagen. *Esmay Jansen* uit Nijmegen: "In Campo Belo werden we elke dag, bij wie we ook waren, ontvangen met de allergrootste en eerlijke liefde van God die alleen Hij kan brengen. Al waren het de grote criminelen in de gevangenis, gehandicapte ouderen, arme kinderen of de mensen in de stad, je

voelde elke keer weer de vreugde en de liefde die zij aan je wilden geven zonder daar iets voor terug te willen hebben. Elke dag stonden de mensen met gezang en dans ons op te wachten, voor ons te zorgen en uit te zwaaien met alles wat zij in zich hadden en aan ons konden geven.

Dit heb ik in mijn hele leven nog nooit zo intens mogen ervaren en ontvangen. Ik kon altijd heel moeilijk liefde ontvangen en hier had ik deze keer ook weer moeite mee. Maar door deze grote en eer-

lijke liefde en intenties van de mensen

kon ik niet anders dan me elke keer weer overgeven aan Gods liefde. Hoe heerlijk is dat, als mensen je meteen nemen zoals je bent! Deze mensen hebben er voor gezorgd dat ik nu weet dat iedereen in Zijn huis mag komen en dat je er op kunt vertrouwen dat Hij altijd met je meegaat. Want waar je ook bent, hoe ver je ook van Hem bent afgedwaald, als je durft te vertrouwen en je leven in zijn handen durft te leggen, zal Hij stap voor stap samen met jou zorgen dat je je weer geliefd gaat voelen."

Ellen van Rooij (30) uit Nistelrode: "Voor mij begon de reis op weg naar Rio begin mei 2013. Ik heb twee maanden in Rio gewerkt in een vrijwilligersproject. De WJD vonden plaats eind juli 2013. Samen met de Brazilianen heb ik naar de WJD toegeleefd.

Ik heb deelgenomen aan activiteiten waarvoor Braziliaanse vrienden mij hadden uitgenodigd. Ik werd overal zo enthousiast ontvangen, het was hartverwarmend! Na twee maanden zag ik mijn Nederlandse vrienden weer. Samen gingen wij naar Campo Belo waar ook zij het enthousiasme van de Brazilianen konden ervaren. Wij voelden ons echt welkom. Na een week met prachtig weer in Campo Belo, begonnen de WJD in Rio de Janeiro met veel regen. Hierdoor kwam ik niet echt in de WJD-stemming. Maar de pelgrimstocht naar het strand Copacabana maakte alles goed. Deze tocht lopen met superveel enthousiaste jongeren, met allemaal hetzelfde doel, vond ik geweldig. Hier kriebelde weer het WJD-gevoel.”

Bart Schilders (26) uit Oisterwijk: “Dit waren mijn derde WJD, 2008 in Sydney, 2011 in Madrid en 2013 in Rio de Janeiro, waarvan de laatste het indrukwekkendst was. Dat komt denk ik door de tijd waarin we nu leven. Alle oude dingen hebben we nu onder ogen gezien en we hebben schoon schip gemaakt. De tijd van wederopbouw van de kerk kan beginnen. De Paus is precies op tijd gekomen. (Gods plan?) Een voorbeeld voor de wereld hoe de kerk weer opgebouwd zou moeten worden. Dat was ook duidelijk te merken tijdens de wereldjongerendagen in Rio. Er hing een gezamenlijke wereldse sfeer om onze schouders er onder te zetten en de liefde te laten zien.”

De 3 lezingen in de zondagse liturgie

Op de wens van het Concilie dat de rijkdommen van de H. Schrift meer voor de gelovigen ontsloten zouden worden, hebben de hervormers van de postconciiliaire liturgie enkele vernieuwingen aangebracht die daarbij zouden helpen. Allereerst werd het schema waarin elk jaar dezelfde lezingen op zondag gelezen werden, vervangen door een driejaarlijkse cyclus. We kennen nu voortaan een a-, b- en c-jaar. Bovendien worden er voortaan 3 in plaats van 2

lezingen gelezen. Kwam vroeger het Oude Testament nauwelijks aan bod, nu is de 1^e lezing, buiten de Paastijd, altijd genomen uit het Oude Testament. Die lezingen zijn altijd zo gekozen dat zij een thematische eenheid vormen met de evangelielezing. In de Paastijd wordt als 1^e lezing in plaats van uit het Oude Testament steeds uit de Handelingen van de Apostelen, de eerste kerkgeschiedenis, gelezen. De 2^e lezing sluit meestal niet thematisch bij de 1^e lezing en het evangelie aan. Gedurende diverse opeenvolgende zondagen wordt dan uit een bepaalde apostelbrief gelezen of uit het boek Openbaring. Hoewel de predikant meestal er voor kiest om aan te sluiten bij het thema van de 1^e lezing en het evangelie, zou het heel wel mogelijk zijn een preekcyclus te wijden aan de doorlopende lezing uit de apostelbrief. Alles bij elkaar komt er momenteel een groot gedeelte van de Bijbel aan de orde in de zondagsliturgie. Hoewel het de bedoeling van de liturgievernieuwing was, dat alle 3 de lezingen in de liturgie gelezen zouden worden, stond er in de 1^e Inleiding op het Missaal, dat men zich, om pastorale redenen, tot 2 lezingen kon beperken. Merkwaardigerwijs werd er vaker een beroep gedaan op die “pastorale redenen” hoewel tegelijkertijd verkondigd werd dat de grotere aandacht van het Concilie voor de H. Schrift een grote zegen was. Meestal werd dan de 2^e lezing (uit de brieven van de apostelen) weggelaten, omdat die niet thematisch bij de andere 2 paste. En dan zien we de situatie ontstaan, dat er in veel kerken nooit meer uit de brieven van de apostel Paulus gelezen wordt hoewel die van zeer groot belang zijn voor ons christelijk geloof. Ze werden in de oude liturgie bijna

altijd als 1^e lezing gelezen. De Inleiding op de nieuwe uitgave van het Missaal (het Algemeen Statuut) vermeldt dan ook niet meer de “pastorale redenen” en schrijft op iedere zondag, zonder uitzondering, 3 lezingen voor. De rijkdom van de H. Schrift komt pas echt tot uiting wanneer we in de parochies op zondag alle 3 de lezingen gebruiken.

Dienst Liturgie

Een woord van liefde

De Italiaanse Chiara Lubich (1920-2008) blijft een boeiende vrouw. De stichteres van Focolare schreef veel en sprak veel. Haar teksten worden voortdurend verspreid en gelezen. In menig parochiekerk ligt het Woord van leven. Onlangs is een aantal toespraken gebundeld in 2 publicaties: ‘Wederzijdse liefde’ en ‘De liefde voor de medemens. Verkenningen en overwegingen.’ De liefde in al haar dimensies speelt in de spiritualiteit van Chiara Lubich en Focolare een grote rol. De aandacht voor gemeenschap en eenheid biedt geestelijk voedsel voor mensen van deze tijd. De teksten zijn vanuit het Italiaans vertaald door L. v.d. Broek (lid van de diocesane lekenraad) met medewerking van P. v.d. Boorn, en uitgegeven door Nieuwe Stad te Nieuwkuijk, de eigen uitgeverij van de Focolarebeweging Nederland, gevestigd in de cisterciënzerabdij Mariënkroon te Nieuwkuijk. De boekjes kosten € 6,- per stuk of samen voor € 10,-. Er is ook een 2-maandelijkse tijdschrift met de naam Nieuwe Stad. De publicaties zijn te verkrijgen via Abdijlaan 24, 5253 VP Nieuwkuijk (tel.: 073 511 36 56) en email: nieuwe.stad@focolare.nl.

Agenda van de bisschoppen

Mgr. A. Hurkmans

- 2-8 Ad Limina bezoek in Rome
- 10 bisschoppenvergadering Utrecht
- 12 9.00 uur H. Mis in de kathedraal
10.00 uur stafvergadering
- 13 16.30 uur: receptie huize Heyendael
b.g.v. bezoek mgr. R. Williams, voormalig aartsbisschop van Canterbury aan de Faculteit der Theologie Nijmegen
- 16 19.00 uur kerstconcert Van Lanschot in de kathedraal
- 18-20 meeleefdagen kerst St.-Janscentrum
- 19 9.00 uur H. Mis kathedraal
10.00 uur stafvergadering
- 20 15.00 uur adventsviering medewerkers Katholiek Nieuwsblad
17.30 uur jaardiner Stichting Katholieke Universiteit Nijmegen
- 21 11.00-13.00 uur gebedsbijeenkomst en straatevangelisatie Eindhoven
- 23 19.00 uur viering van boete en verzoening, kathedraal
- 24 24.00 uur nachtmis, kathedraal
- 25 10.00 uur H. Mis, kathedraal
- 26 10.00 uur H. mis en zegening kerststal, parochie H. Servatius Lieshout

Mgr. R. Mutsaerts

- 1- 7 Ad Limina bezoek Rome
- 8 H.Mis Diessen w.o. consecratie altaar
- 9 vergadering St. Kath. Jeugdbelangen
- 10 bisschoppenvergadering
- 11 vergadering Kerk In Nood
- 12 stafvergadering
vergadering priesterraad
- 14 vormselmis te Ooij
- 18 ontmoeting vormelingen St.Anthonis e.o.
- 19 stafvergadering
- 31 oudejaarsmis Heeze

Benoemingen en ontslagen

-De zeereerwaarde heer **drs. A.C.M. Verest** te Waalre: per 1 november 2013 eervol ontslag als pastoor van de parochie Heilige Willibrordus te Waalre en als waarnemend pastoor van de parochie Heilige Familie te Aalst-Waalre in verband

met een aanstelling bij Focolare te Grottaferrata in Italië.

-De hoogerwaarde heer **Ph.G.A. Spooren** te Budel: per 1 november 2013 benoeming tot waarnemend pastoor van de parochies Heilige Willibrordus te Waalre en Heilige Familie te Aalst-Waalre.
-De eerwaarde heer **J.P. van Dommelen**, priester van het bisdom Roermond en woonachtig te Nieuwkuijk, is per 14 november 2013 door de bisschop van 's-Hertogenbosch gesuspendeerd om binnen de grenzen van het bisdom 's-Hertogenbosch priesterlijke taken te verrichten, waaronder het celebreren van H.H. Missen, voorgaan in uitvaarten en het toedienen van sacramenten en sacramentaliën.

Kerken als religieus erfgoed sluiten?

Vakantiegangers, terug uit Frankrijk, vertellen me vaak over zo'n fraai kerkgebouwtje op het Franse platteland. In dat kerkgebouwtje gebeurt eigenlijk niks. Misschien is er eens in de maand een Eucharistieviering en heel misschien, rond Kerstmis, een stemmig concert. Maar blijkbaar hecht de Franse samenleving aan het religieuze erfgoed, want de overheid onderhoudt deze kerkgebouwen. De eigenaar draagt geen onderhoudslasten en zo kan ook dit kerkgebouw op het Franse platteland openblijven, in de oorspronkelijke – en dus de beste – functie. Over een andere bestemming wordt niet gesproken. Met de mond wordt in ons land hetzelfde beleden: het religieuze erfgoed is belangrijk; de samenleving hecht er aan. Niet alleen horen kerkgebouwen in het straatbeeld, het zijn ankerpunten van onze maatschappij. Over de sociale betekenis van kerkgebouwen wordt veel geschreven en velen zeggen zich

zorgen te maken over de toekomst van het religieuze erfgoed. Maar als het bij woorden blijft ... wat is het religieuze erfgoed de samenleving écht waard ...? In Frankrijk is dat duidelijk, maar in Nederland ...? Natuurlijk, er zijn subsidieregelingen voor rijksmonumenten en in de afgelopen jaren zijn provincies als Noord-Brabant en Gelderland met restauratiesubsidies bijgesprongen. Maar nog steeds zijn er gemeenten die de eigenaren de last van de gemeentelijke monumentenstatus opleggen, zonder er financieel iets tegenover te stellen. Op provinciaal niveau dreigt de bekommernis om kerken in hun oorspronkelijke functie teloor te gaan door voornemens om restauratiebudgetten alleen nog te besteden aan anders bestemde kerkgebouwen: een zorgelijke ontwikkeling. Maar wat doet de kerkgemeenschap? Wat doen de eigenaren (de parochies) zelf om hun kerken in stand te houden? Misschien stelt u zich die vraag. Ik wil in herinnering roepen dat de Kerk er is om het geloof in Jezus Christus te verkondigen, te vieren en vorm te geven. Parochies zijn dus géén monumentenbeheerorganisaties en hebben instandhouding van gebouwen niet als hoogste doel. En tóch zeggen wij in het bisdom van 's Hertogenbosch: 40 % van de inkomsten mag aan de gebouwen worden besteed. Welke andere gewone organisatie doet dit de Kerk eigenlijk na? Feitelijk zitten veel parochies, als de toevoeging aan de voorziening groot onderhoud wordt meegerekend, al ver boven dat percentage van 40 %. Met dalende inkomsten en almaar stijgende kosten, vormen de kerkgebouwen zo een molensteen om onze nek: de door ons- zelf op te brengen kosten bedreigen de be-

taalbaarheid van het pastoraat in de toekomst. En daarom moeten we wel kerkgebouwen aan de eredienst onttrekken, kerken sluiten dus, hoeveel pijn dat ook doet. Kijkend naar cijfers van kerkbezoek en dergelijke kunnen we trouwens niet anders dan constateren dat we eigenlijk ook gewoon een te grote infrastructuur hebben. In de samspraak tussen parochies en bisdom zal in de komende jaren gaandeweg, in een zorgvuldig proces, duidelijk worden welke gebouwen gesloten moeten worden en welke voor de eredienst behouden blijven. Die kerken zullen principieel gewijde ruimtes blijven en dus alleen voor de liturgie te gebruiken zijn. Intussen blijft het een feit dat als de Nederlandse samenleving, de Nederlandse overheid, op eenzelfde wijze als in Frankrijk zorg zou hebben voor het religieuze erfgoed, het thema herbestemming veel minder aandacht zou behoeven, dan het in ons land krijgt. Veel meer kerk gebouwen zouden

dan namelijk de oorspronkelijke functie kunnen behouden. Maar zo ligt het jammer genoeg niet en dus zullen vele kerkgebouwen aan de eredienst onttrokken moeten worden. Daarbij gaan wij ervan uit dat niet iedere te sluiten kerk een herbestemming zal krijgen. Al die gebouwen herbestemmen zal eenvoudigweg niet mogelijk of minstens te duur blijken. En dus pleiten we ervoor dat de samenleving een reële selectie durft te maken, van wat op termijn wél en wat níet behouden blijft. Ook valt er aan tussenvormen te denken, waarbij bijvoorbeeld alleen de toren of een gevel wordt bewaard. Tegelijkertijd hebben wij ons als bisdommen bereid verklaard om, waar herbestemming een realistische optie is, op een opbouwende wijze daaraan mee te werken.

Voor het Bossche bisdom was dat een beleidswijziging: ook gegeven de emoties verzetten we ons niet meer principieel tegen herbestemming. Welke randvoorwaarden stellen we bij herbestemming? Een herbestemming moet waardig zijn (en dat interpreteren we ruimer dan in het verleden) én mag niet verwarrend zijn. Dat laatste betekent dat er in een gesloten kerk geen levensbeschouwelijke activiteiten mogen plaatsvinden, waardoor een soort van voortgezet gebruik gesuggereerd zou worden. Verder kiezen we in het Bossche bisdom, als algemeen model voor de situatie van vervreemding en hergebruik, voor een erfpachtconstructie. En 'last but not least' zal het afstoten van een kerkgebouw tot een reële opbrengst moeten leiden voor de eigenaar, dat is dus de plaatselijke parochie (niet het bisdom). Die opbrengst moet namelijk helpen om de kosten van het pastoraat en van de kerkgebouwen die kerk

blijven, ook in de toekomst te financieren. Het geld dat wij verantwoord aan kerken kunnen besteden, kan niet naar de te herbestemmen kerkgebouwen gaan, want het is onmisbaar voor de gebouwen die hun kerkfunctie wél behouden (de opbrengst van de te sluiten kerkgebouwen is daarvoor

dus ook hard nodig!). Zo doet de kerkgemeenschap

veel voor het behoud van religieus erfgoed! Voor de te sluiten kerkgebouwen zullen anderen moeten gaan zorgdragen en dat kunnen zowel sociaal-maatschappelijke en lokale, als commerciële en niet-lokale partijen zijn. De bereidheid van gemeenten om mee te werken en bij te dragen zal vermoedelijk van cruciale betekenis blijken, wil een toekomstige herbestemming een kans maken. De provincie Noord Brabant heeft met de nieuwe regelingen stappen gezet om herbestemming van te sluiten kerken dichterbij te brengen. Wel zou het goed zijn als deze regelingen, na de eerste praktijkervaringen, nog eens herijkt zouden worden. Zo is wind- en waterdicht houden meestal iets van snel handelen bij calamiteiten. Vermoedelijk zal de subsidie-regeling daarop nog wat beter afgestemd kunnen worden. Deze provinciale regelingen vormen maar een deel van een mogelijke oplossing rond de grote schat aan religieus erfgoed in onze streken. En intussen dromen bisdommen en parochies soms van een situatie waarin de Nederlandse samenleving haar gehechtheid aan dat religieus erfgoed toont op eenzelfde, overtuigende, wijze als bijvoorbeeld in Frankrijk.

*Drs. P. Broeders,
directeur-econoom*

Colofon

De nieuwsbrief is een uitgave van **het bisdom van 's-Hertogenbosch**. *De BisdomNieuwsbrief wordt gratis verspreid bij het pastoraal kader en bij belangstellenden.*

Een bijdrage ter dekking van de kosten wordt op prijs gesteld (publiciteitsfonds ING 132.84.65)

Aan- / afmeldingen en wijzigingen voor de nieuwsbrief kunnen doorgegeven worden via het mailadres: nieuwsbrief@bisdomdenbosch.nl

Bezoekadres:

Parade 11
5211 KL 's-Hertogenbosch

Postadres:

Postbus 1070
5200 BC 's-Hertogenbosch

T: 073 523 20 20

E: info@bisdomdenbosch.nl

W: www.bisdomdenbosch.nl

Verschijnt elf maal per jaar